

СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ, УКРАЇНИ ТА МИТНОГО СОЮЗУ ДЛЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ: НАПРЯМИ ЇХ ЗБЛИЖЕННЯ, МОЖЛИВОСТІ ЗВУЖЕННЯ НЕВІДПОВІДНОСТІ ТА ЗМЕНШЕННЯ АСИМЕТРИЧНОСТІ*

SYSTEM OF TECHNICAL REGULATIONS OF THE EUROPEAN UNION, UKRAINE AND THE CUSTOMS UNION FOR THE AGRICULTURAL AND FOOD FIELD: DIRECTIONS FOR THEIR CONVERGING, OPPORTUNITIES FOR CONTRADICTIONS' REDUCTION AND ASYMMETRY MINIMIZATION

Дмитро КРИСАНОВ,
доктор економічних наук,
Інститут економіки
та прогнозування НАН України

Dmytro KRYSANOV,
Doctor of Economics,
Institute for Economics
and Forecasting, Ukrainian NAS, Kyiv

У минулому році значну увагу вищого керівництва держави, міжнародних експертів і вітчизняних фахівців, засобів масової інформації було прикуто до проблем, які виникають і загострюються у зв'язку із можливим підписанням у листопаді місяці Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Важливою складовою Угоди є положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ). За умови реалізації основних положень Угоди про асоціацію це стане помітним кроком на шляху підготовки України до вступу в Євросоюз в оглядовій перспективі. Як зазначають експерти, при укладенні Угоди про асоціацію відносини між Україною та ЄС піднімуться на новий рівень – від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції.

Водночас прийняття наприкінці листопада минулого року рішення стосовно перенесення строків підписання Україною Угоди про асоціацію на пізніший період було спричинено низкою об'єктивних і суб'єктивних причин, однією з важливих серед яких стало запровадження Російською Федерацією режиму жорсткого митного контролю на кордоні з Україною на вітчизняну продукцію, зокрема, м'ясні, молочні та кондитерські вироби й інші промислові товари. Така позиція одного з основних імпортерів продовольства вітчизняного виробництва супроводжувалась загостренням двосторонніх торговельно-економічних відносин та перенесенням їх у площину невідповідності української харчової продукції вимогам нормативних документів РФ, що стосуються якості й безпечності продовольчих товарів. Ситуація загострювалася у зв'язку з поглибленням інтеграційних процесів між учасниками

Митного Союзу та Єдиного економічного простору у складі Російської Федерації, Республіки Білорусь та Республіки Казахстан [1], активізацією діяльності робочого органу управління ними – Євразійської економічної комісії (ЄЕК), а також введенням у дію низки Технічних регламентів, які формують договірно-правову базу МС і ЄП. Через рік на зміну МС і ЄП має прийти Євразійський економічний союз (ЄвразЕС), для створення якого формується відповідна нормативно-договірна база.

Ось чому спочатку постало завдання пошуку й оцінювання порівняльних переваг і збитків від інтеграції України в Митний союз/Єдиний економічний простір (МС/ЄП) або в Європейський Союз, а пізніше – щодо зближення національної системи технічного регулювання (СТР) з аналогічною на теренах ЄП з метою мінімізації збитків від згорання зовнішньоекономічних відносин при односторонній орієнтації вітчизняних підприємств. У цьому зв'язку необхідно проаналізувати результати гармонізації нормативно-правової бази України з відповідною Євросоюзу у сфері технічного регулювання агропродовольчої продукції, розкрити спільне й відмінне із СТР Митного союзу та систематизувати напрями, процедури й інструменти, запровадження яких уможливить мінімізацію втрат і обмежить негативні наслідки.

Необхідно підкреслити, що практична діяльність щодо зближення системи технічного регулювання України, яка дісталася у спадок від колишнього СРСР, із відповідною Європейського Союзу розпочалась одразу ж після ратифікації та набуття чинності Угодою про партнерство та співробітництво між ними (з 01.03.1998 року) [2].

Що стосується системи технічного регулювання ЄС, то її основні організаційно-інституціональні засади, принципи та методичні підходи почали реалізовуватись у 1980-ті роки з метою формування

Проаналізовано та розкрито сутність сучасних законодавчих, технічних і практичних невідповідностей та асиметричності між вимогами нормативних документів щодо безпечності та якості продовольчої продукції країни – членів Європейського й Митного союзів та України. Висвітлено складну ситуацію України щодо узгодження різнопланових і асиметричних положень і вимог директив ЄС, технічних регламентів МС і національних стандартів, які чинні або впроваджуються в дію, а також можливі втрати від односторонньої орієнтації вітчизняних підприємств щодо їх дотримання. Систематизовано основні напрями та конкретизовано інструменти, процедури і процеси, запровадження яких дозволить значно зблизити системи технічного регулювання ЄС, України та МС, обмежити роль інституціонального чинника в зортанні зовнішньоекономічних відносин та сприятиме пришвидшенню переходу аграрних і переробно-харчових підприємств на сучасні технології виробництва продовольчої продукції.

The essence of current legal, technical and practical inconsistencies and asymmetry between the requirements of regulations relating to safety and quality of food of EU member and Customs Union and Ukraine is analysed. The article deals with the difficult situation of Ukraine to harmonize diverse and asymmetric regulations and requirements of the EU directives, technical regulations of CU and national standards, valid or enforceable in place and assessed the possible loss of one-sided orientation of domestic companies on their compliance. It is systematized the main directions and specific tools, procedures and processes, implementation of which will significantly bring together the EU technical regulations, Ukraine and CU, to limit the role of institutional factors in the coagulation of foreign economic relations and facilitate faster transition of agricultural and food-processing enterprises to the modern production technology of food products manufacturing.

* Дослідження виконано при підтримці НАН України у рамках відомчої НДР «Агропродовольчий розвиток України в контексті забезпечення продовольчої безпеки» (0111U001318).

«Єдиного економічного (нормативного) простору» для забезпечення безперешкодного просування на його території товарів, послуг, робочої сили, інформації. У цьому зв'язку доречно зазначити, що основні підходи до реалізації вищезгаданих цілей сфокусовані в «Новому підході» до технічної гармонізації та стандартизації (прийнято Радою Європи 07.05.1985) та «Глобальному підході» до оцінювання відповідності (прийнято Радою Європи 21.12.1989), які доповнюють один одного: вони обмежують безпосередньо адміністративне втручання держави у важливі питання виробництва продукції, однак при цьому надають виробнику широкий спектр способів виконання своїх зобов'язань перед суспільством. Водночас до першоджерел харчового законодавства відносяться:

□ Кодекс Аліментаріус (лат. Codex Alimentarius – харчовий кодекс, звід харчових законів – сукупність визнаних міжнародною спільнотою стандартів на харчові продукти) [3];

□ Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів, яка була підготовлена в рамках СОТ і підписана спільно з Генеральною угодою з тарифів і торгівлі у 1994 році (остання редакція з уточненнями, поправками та змінами) і Угодою про технічні бар'єри у торгівлі [4; 5; 6].

У найбільш загальному вигляді структура Кодексу Аліментаріус [7, с. 15-17] виглядає таким чином: стандарти поділяються на **загальні (горизонтальні)** й **за групами продуктів (вертикальні)**. Перші (**горизонтальні стандарти**) містять загальні правила і нормативи, що поширюються на всі групи харчових продуктів. Вони регламентують порядок маркування продуктів; застосування харчових добавок; вміст контамінантів (забруднювачів); методи аналізу і відбирання проб; харчову гігієну; продукти спеціального харчування; інспекцію імпорту й експорту продуктів і системи сертифікації; залишкові рівні ветеринарних препаратів у продуктах; залишкові рівні пестицидів у продуктах. **Вертикальні стандарти** охоплюють такі розділи:

1) «Галузь застосування» (назва товару та цілі його використання).
2) «Опис» (терміни і визначення, опис продукту, його основний склад і показники якості).

3) «Харчові добавки» (перелік і максимальні рівні технологічних харчових добавок зі списку добавок, дозволених ФАО/ВООЗ до застосування).

4) «Контамінанти» (кількість забруднювачів (важких металів, пестицидів) у продуктах, що належать до сфери дії конкретного горизонтального стандарту).

5) «Гігієна» (принципи харчової гігієни і мікробіологічні критерії для харчових продуктів, на які поширюється дія конкретного стандарту).

6) «Маси і міри» (вага товару, наповнення тари).

7) «Маркування» (правила маркування харчових продуктів, що належать до сфери дії конкретного стандарту, відповідно до кодексу загальних стандартів з маркування розфасованих продуктів).

8) «Методи аналізу і відбирання проб» (опис методів аналізу і відбирання проб для харчових продуктів, на які поширюється дія конкретного стандарту).

Для зручності користування Кодекс Аліментаріус **поділено на 16 томів**.

Вищезгадані підходи, вимоги та застереження першоджерел харчового законодавства реалізуються через директиви ЄС (затверджуються Радою Європи), з 1987 року було надано чинності понад 20 директивам [8, с. 13]. **Сутність «Нового підходу»** полягає в наступному:

□ у директивах ЄС на продукцію задаються загальні вимоги безпеки, які повинні бути обов'язково дотримані;

□ конкретні характеристики безпеки встановлюються в європейських стандартах, які застосовуються добровільно. Це результати, яких необхідно досягти, або які усувають ризики, але вони не конкретизують і не визначають технічні засоби і способи їх вирішення. Тому виробники самостійно обирають спосіб забезпечення відповідності встановленим вимогам;

□ виготовлена відповідно до вимог європейських стандартів, які гармонізовані з директивами Євросоюзу, продукція визнається такою, що задовольняє вимоги законодавства ЄС (принцип презумпції відповідності);

□ на ринках країн – членів ЄС продукція може бути розміщена тільки після процедури оцінки відповідності (включає сертифікацію

продукції згідно з модульним підходом, сертифікацію продукції третьою стороною та декларацію відповідності виробника для продукції з низьким рівнем ризику заподіяння нею шкоди споживачам чи довкіллю). Модулі та їх комбінації використовуються для різних стадій процедур оцінки відповідності залежно від виду продукції, явища, ступеня ризику і т.д. З восьми модулів тільки у трьох відповідність підтверджується сертифікатом відповідності, в інших п'яти – декларацією про відповідність [9, с. 17];

□ нагляд на ринках забезпечують спеціально уповноважені державні органи, що контролюють безпечність продукції.

Сутність «Глобального підходу» полягає в тому, що запроваджується модульний підхід до оцінювання відповідності продукції нормативним вимогам. Його основні положення включають такі пункти [10, с. 66]:

□ застосовують єдиний підхід шляхом встановлення модулів для різних стадій процедур оцінювання відповідності, визначення критеріїв використання цих процедур, призначення органів з оцінювання відповідності, які їх будуть виконувати, а також щодо правил нанесення та застосування знака відповідності;

□ поширюють застосування стандартів системи якості ISO 9000 (міжнародних) і стандартів серії EN 45000 (європейських) стосовно вимог, встановлених до органів з оцінювання відповідності;

□ сприяють укладанню угод стосовно взаємного визнання випробувань і сертифікатів у законодавчо неврегульованій сфері;

□ зменшують розбіжності між наявними системами контролювання і забезпечення якості (повірковими і метрологічними системами, випробувальними лабораторіями, органами сертифікації, акредитації та контролю) країн – членів ЄС і різних галузей промисловості.

Модульна система «Глобального підходу» включає вісім модулів, які чітко регламентують роль і призначення кожного з них. Запровадження модульного підходу дозволяє сформувати велику низку сполучень (комбінацій) модулів (схем підтвердження відповідності), з яких обирається та схема, що буде відповідати рівню можливого ризику нанесення шкоди продукцією, яку постачає виробник. Зазначені підходи та принципи є цілісною системою: практично вони й відображають запроваджену в ЄС модель технічного регулювання.

З метою розвитку добровільної сертифікації продукції, процесів, робіт і послуг в Україні, подальшої гармонізації правил сертифікації з європейськими правилами і процедурами оцінки відповідності продукції, процесів, робіт і послуг вимогам нормативних документів, дія яких поширюється на них, поетапного впровадження модульного підходу оцінки відповідності згідно з вимогами Директиви ЄС N 93/465/ЕЕС щодо модулів для різних фаз процедур оцінювання відповідності і правил надання та використання маркування знаком відповідності СЕ, призначених для використання в директивах з технічної гармонізації, у січні 1999 року Державним комітетом України зі стандартизації, метрології та сертифікації було затверджено Порядок впровадження модульного підходу оцінки відповідності з урахуванням вимог директив Європейського Союзу [11]. Цей Порядок застосовувався для продукції, процесів, робіт і послуг, які згідно з чинним вітчизняним законодавством не підлягали обов'язковій сертифікації в Україні.

Поступове запровадження основних положень зазначеного Порядку засвідчило необхідність більш глибокої деталізації модульного підходу та надання йому більш високого рівня затвердження. Це пояснюється тим, що в ЄС модульний підхід базується на використанні директив, що затверджуються Радою Європи, а в Україні їх аналогом мали б виступати технічні регламенти, які повинні затверджуватись Кабінетом Міністрів України. Для усунення наявної невідповідності (між наказом органу державного управління і постановою Кабінету Міністрів України або законом України) було розроблено і затверджено Технічний регламент модулів оцінки відповідності [12]. Для проведення процедури оцінки відповідності, передбаченої відповідним технічним регламентом, застосовуються модулі – комплекси уніфікованих процедур оцінки відповідності. Вони обираються з дотриманням принципів уможливлення безпеки для життя та здоров'я людини, майна, охорони навколишнього природного середовища, а також залежно від виду продукції, наявності чи відсутності третьої сторони, умов виробництва тощо.

Таблиця 1. **Загальна кількість НД, які чинні в Україні, за видами НД та класами ДК 004, що належать до вітчизняного агропродовольчого комплексу***

Клас та галузь стандартизації за ДК 004:2008 «Український класифікатор нормативних документів»	Кількість чинних міжнародних (ISO) та європейських (EN) нормативних документів (НД), одиниць:		Кількість вітчизняних і колишнього СРСР стандартів, чинних в Україні, одиниць:				Частка національних НД, гармонізованих із міжнародними та європейськими НД, %:	
	загальна кількість (ISO + EN)	з них міжнародних (ISO)	всього:		з них гармонізовано	у т.ч. з міжнародними	з міжнародними та європейськими	у т.ч. з міжнародними
			включ. розроблені до 1992 р.	з них ДСТУ**				
Всього стандартів	38734	18539	26570	9028	6809	4808	17,5	25,9
У тому числі:								
65 Сільське господарство	829	507	1365	667	377	319	45,5	62,9
67 Харчова промисловість	1237	701	2285	1191	476	381	38,5	54,4
Разом по агропродовольчому комплексу	2063	1208	3650	1858	853	700	41,3	57,9

* Офіційні дані Держспоживстандарту України станом на 31.12.2010 та внутрішні дані Департаменту продовольства Мінагрополітики України станом на 28.02.2013.

** ДСТУ (Державні стандарти України) – стандарти, розроблені відповідно до чинного законодавства України, що встановлюють для загального і багаторазового застосування правила, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, з метою досягнення оптимального ступеня впорядкованості, розроблені на основі консенсусу та затверджені уповноваженим органом [18].

З того часу, тобто фактично за останні півтора десятка років, Україна помітно просунулася на цьому шляху за основними складовими, які в сукупності створюють необхідні передумови для запровадження в країні системи державного ринкового нагляду за дотриманням обов'язкових вимог нормативних документів. У найзагальнішому вигляді європейська модель технічного регулювання з урахуванням вітчизняної специфіки розбудови її складових може бути представлена у такій формі (див. рис.).

Доречно зазначити, що серед усіх сфер матеріального виробництва найбільше практичних кроків щодо розбудови галузевої системи технічного регулювання було зроблено стосовно агропродовольчого комплексу України. Це можна пояснити кількома важливими передумовами, зокрема:

□ надзвичайно широким спектром видів продовольчої сировини та асортименту харчової продукції (20-22 тис. найменувань), а також різноплановості й часто неоднозначності вимог до технологічних процесів її вирощування, перероблення, випуску готових харчових продуктів, їх зберігання, реалізації та споживання;

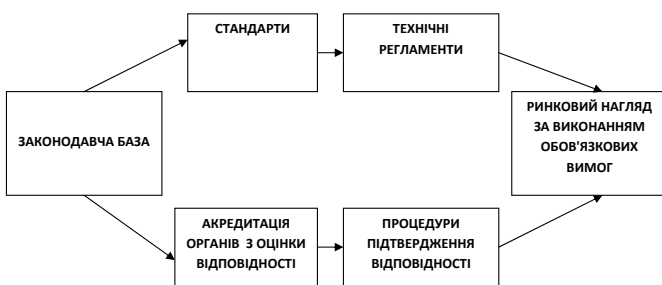
□ надзвичайно застарілою структурою нормативних документів із різним рівнем правового забезпечення та відповідальності за дотримання передбачених ними вимог (технічні умови підприємств, стандарти галузевої й науково-інженерних товариств, державні стандарти);

□ домінуванням технологічних вимог при виробництві кінцевої продукції та другорядністю вимог, смаків і уподобань споживачів, для яких вона випускається;

□ необхідністю постійної сертифікації за кордоном вітчизняними виробниками продукції, що спрямовувалася на експорт, відволіканням для цього значних коштів унаслідок відсутності міжнародних систем сертифікації (або декларування відповідності) в Україні тощо.

Отже, після набуття незалежності Україною поступове нарощування зусиль у зовнішньоекономічній діяльності на міжнародному та європейському напрямках надзвичайно загострило проблему усунення технічних бар'єрів у міжнародній торгівлі. З цієї метою проаналізуємо процеси і результати формування системи технічного регулювання України з початку 2000-х років і дотепер за основними складовими (див. рис.).

Рисунок. **Структура і послідовність формування системи технічного регулювання України відповідно до базової європейської моделі**

1. **Законодавча база** на початок 2014 року нараховує десяток законодавчих актів загального характеру, рамковий Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» [13] і сім законодавчих актів на окремі види аграрної та харчової продукції та питну воду.

Наприкінці 2011 року вступили в дію Закони України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», «Про загальну безпечність нехарчової продукції» та «Про відповідальність постачальника за шкodu, завдану внаслідок дефекту в продукції» [14; 15; 16]. Перелічені закони базуються на законодавчому акті щодо контролю у сфері господарської діяльності [17]. Прийняття зазначених законів свідчить про завершення формування системи державного ринкового нагляду за безпечністю нехарчової продукції, на черзі – створення мережі відповідних державних органів та організація їх практичної діяльності.

2. **Стандарти** – нормативні документи, в яких проведена деталізація найзагальніших вимог і застережень щодо безпечності та якості продукції, засобів та інструментів їх виконання. Їх дотримання є добровільною справою виробника.

Перегляд вітчизняних стандартів та їх гармонізація з європейськими і міжнародними нормативними документами (НД) проводився у 1998-2010 роках (результати наведено в табл. 1).

З 2011 року перегляду застарілих вітчизняних стандартів, за винятком завершення розпочатого по низці НД, не проводилося. Зокрема, з урахуванням техніко-технологічних можливостей виробництва і лабораторної бази та строків затвердження технічних регламентів були розроблені та знаходяться на стадії розгляду і затвердження 63 національних гармонізованих стандарти (у т.ч. 39 з них відносяться до сільського господарства, 24 – до харчової промисловості). За таких умов рівень гармонізації національних НД з європейськими та міжнародними стандартами в усіх галузях стандартизації з урахуванням стандартів, що знаходяться на затвердженні, становить майже 18%, а по агропродовольчому комплексу – 44,4%, тобто у 2,5 раза більше (лише з міжнародними – відповідно 26,3% та 63,2%).

Об'єктивним індикатором використання основних положень, вимог та застережень чинних національних стандартів при виробництві харчової продукції є розробка, впровадження та сертифікація систем якості й безпечності на підприємствах агропродовольчого комплексу (табл. 2).

Враховуючи те, що великі виробники впроваджують по кілька різних систем якості й безпечності, вони впроваджені й сертифіковані на 558 підприємствах, і відповідна робота проводиться ще на 68. Отже, загальна кількість становитиме 626 суб'єктів господарювання, тобто практично кожне восьме-дев'яте підприємство харчової промисловості серед тих, що звітувалися у 2011 році. Продукція підприємств, де впроваджені та сертифіковані в міжнародних центрах сертифікації (Бюро Верітас, ТЮФ НОРД Україна, Міжнародна служба сертифікації (SGS), BVQI Україна) вищезазначені системи, безперешкодно експортується за кордон. Якщо ж на підприємстві системи якості та безпечності сертифіковані національними центрами сертифікації (УкрСЕПРО, УАЯ), то вироблена ними продукція при експорті за кордон проходить додаткову перевірку.

Таблиця 2. **Забезпеченість підприємств харчової промисловості України системами якості та безпечності***

Найменування систем якості й безпечності	Рівень впровадження, одиниць:			Всього, одиниць
	функціонує	впроваджується	розробляється	
ДСТУ ISO 9001:2000 «Системи менеджменту якості. Вимоги»	419	13	23	455
ДСТУ 4161-2003 «Системи управління безпечністю харчових продуктів» (НАССР)	225	25	45	295
ДСТУ ISO 22000-2007 «Системи менеджменту безпеки харчової продукції. Вимоги до організацій харчового ланцюга»	194	18	32	244
Разом	838	56	100	994

* Внутрішні дані Департаменту продовольства Мінрагополітики України станом на 28.02.2013.

Таблиця 3. **Структура та акредитація органів з оцінки відповідності (ООВ) в Україні, одиниць ***

Назва органів з оцінки відповідності	Кількість діючих атестатів про акредитацію	Кількість недіючих атестатів про акредитацію	Загальна кількість
1. Випробувальні лабораторії	392	179	571
2. Калібрувальні лабораторії	9	3	12
3. Органи з сертифікації продукції	89	16	105
4. Органи з сертифікації персоналу	6	1	7
5. Органи з інспектування	52	27	79
6. Органи з сертифікації систем менеджменту	35	5	40
Всього	583	231	814

* Внутрішні дані Національного агентства з акредитації України станом на 30.12.2013.

3. **Технічні регламенти** є нормативними документами прямої дії [18]. На кінець 2013 року було затверджено 44 технічні регламенти, з них більше десятка прямо чи опосередковано пов'язані з виробництвом харчових продуктів, зокрема: модулів оцінки відповідності, щодо правил маркування харчових продуктів, з екологічного маркування, пакувальних матеріалів та відходів пакування, безпеки машин та устаткування, безпеки обладнання, що працює під тиском, тощо. Водночас жодного технічного регламенту на виробництво конкретного харчового продукту до цього часу не затверджено, хоча близько десятка проектів ТР вже розроблено.

4. **Акредитація органів з оцінки відповідності** полягає в засвідченні національним органом з акредитації України (НААУ) [19] того, що орган з оцінки відповідності (ООВ) відповідає вимогам гармонізованих національних стандартів для провадження визначеної діяльності з оцінки відповідності (випробування, калібрування, сертифікацію, контроль). Основне завдання національного органу з акредитації України, створеного у 2002 році, полягало в приведенні системи акредитації в Україні у відповідність до вимог Європейської асоціації з акредитації (ЄА) та підписання Угоди про визнання між НААУ та ЄА. Зараз НААУ повністю відповідає встановленим вимогам щодо незалежності, неупередженості та відсутності конфліктів інтересів. Результати діяльності НААУ наведені в **табл. 3**.

Спочатку НААУ не визнавалась Європейською кооперацією з акредитації (ЄА), і тому видані в Україні сертифікати на системи якості не приймалися більшістю країн світу. Вирішення цієї проблеми можливе при запровадженні механізму взаємного оцінювання національних органів з акредитації на міжнародному рівні (стосовно НААУ), а також підписання НААУ з ЄА «Угоди про взаємне визнання робіт з акредитації ООВ».

Вперше у листопаді 2009 року було підписано Угоду між ЄА та НААУ у сфері «Сертифікація персоналу», у травні 2012 вона поповнилася сферами «Калібрувальні лабораторії», «Випробувальні та медичні лабораторії», «Органи із сертифікації систем менеджменту». Основні напрями діяльності НААУ: розвиток відносин з ЄА та органами з акредитації країн ЄС і СНД, постове проведення робіт щодо взаємного визнання атестатів акредитації, сертифікатів та протоколів випробувань [20].

5. **Процедури оцінки (підтвердження) відповідності** – будь-яка процедура, яка прямо чи опосередковано використовується для визначення того, чи виконуються встановлені у відповідних технічних регламентах чи стандартах вимоги [18]. Процедури оцінки відповідності включають процедури відбору зразків, випробування, здійснення контролю, оцінку, перевірку, реєстрацію, акредитацію та затвердження, а також їх поєднання; проводяться відповідними органами з оцінки відповідності (перелік ООВ у табл. 3). Кінцевим результатом проведення згаданих процедур є гарантування того, що продукція відповідає встановленим законодавством вимогам.

6. **Державний ринковий нагляд за виконанням обов'язкових вимог** – заключна ланка національної СТР, яка ще має отримати відповідне нормативно-правове, організаційне, методичне та практичне оформлення з тим, щоб гарантувати безпеку харчової продукції для споживача. До грудня 2010 року державний контроль за якістю та безпекою продукції, що надходила на ринок, здійснювався 85 контролюючими органами [21], а нині їх лише кілька, зокрема: державні служби (ветеринарна і фітосанітарна, технічного регулювання, санітарно-епідеміологічна) та державні інспекції (з питань захисту споживачів, з карантину рослин, сільського господарства, екологічна, метрологічна). Перехід до системи державного ринкового нагляду та контролю за безпекою продукції відбудеться після кардинального реформування національної системи технічного регулювання. Ринковий нагляд буде здійснюватися відповідними інспекціями за галузями економіки або інспекцією нагляду за безпекою промислових товарів та окремо інспекцією нагляду за безпекою продовольчої продукції.

Запровадження навесні 2011 року на кордоні з Митним союзом жорсткого митного контролю стосовно продукції українських виробників показало, що тут мають місце і проблеми технічного регулювання. Захист внутрішнього ринку МС було започатковано прийняттям Рішення комісії Митного союзу «Про застосування спеціальних захисних, антидемпінгових та компенсаційних заходів на єдиній митній території Митного союзу в рамках ЄврАзЕС» (від 17.08.2010 року №339). Закон Російської Федерації «Про ратифікацію Угоди про єдині принципи і правила технічного регулювання в Республіці Білорусь, Республіці Казахстан та Російській Федерації» (закон РФ №152-ФЗ від 27.06.2011 року) фактично став рамковою Угодою, а набуття ним чинності на території Митного союзу поставило перед необхідністю створення в короткі строки єдиної системи технічного регулювання. До цього часу торгівля між країнами СНД проходила на основі Міждержавних (регіональних) стандартів – цей статус було надано більшості стандартів колишнього СРСР (ГОСТам).

Отже, створення Митного союзу та формування у кордонах трьох республік Єдиного економічного простору вимагало формування спільної законодавчо-нормативної бази. Договірно-правова база МС/ЄЕС у сфері технічного регулювання, крім рамкової Угоди, нині включає [22]:

- Угоду щодо проведення узгодженої політики в галузі технічного регулювання, санітарних і фітосанітарних заходів;
- Угоду про обіг продукції, яка підлягає обов'язковій оцінці (підтвердженню) відповідності на території Митного союзу;
- Угоду про взаємне визнання органів із сертифікації (підтвердження відповідності) та випробувальних лабораторій (центрів), які виконують роботи щодо підтвердження відповідності.

Встановлення, визнання та використання єдиних вимог до продукції та встановлення єдиних правил щодо проведення робіт з оцінки відповідності дозволило запровадити єдиний підхід до застосування типових схем оцінки (підтвердження) відповідності вимогам Технічних регламентів Митного союзу (ТР МС). Зважаючи на те, що дотримання вимог Міждержавних стандартів має добровільний характер, було передбачено розроблення Технічних регламентів, виконання вимог яких є обов'язковим. Їх розробка проводиться відповідно до «Положення про порядок розробки, прийняття, внесення змін та відміни технічного регламенту Митного союзу» (затверджено Рішенням комісії МС від 20.06.2012 року). Як зазначається в преамбулі, ТР розробляється:

- на основі правил, директив і рекомендацій, прийнятих міжнародними, регіональними, національними організаціями зі стандартизації;

□ тільки для продукції, що включена в Єдиний перелік продукції, стосовно якої встановлюються обов'язкові вимоги в рамках Митного союзу. До нього включено 66 об'єктів технічного регулювання, зокрема харчову, алкогольну й тютюнову продукцію, корми і кормові добавки та зерно;

□ для забезпечення презумпції відповідності застосовуються міжнародні, регіональні та національні (державні) стандарти.

Всього заплановано розробити 65 ТР (з них майже третина для АПК), на початок листопада 2013 року прийнято 31 ТР, з них сім стосуються безпечності харчової продукції, що введені в дію Комісією МС з 01.07.2013 року. В перелік ТР МС включені такі регламенти [23]:

□ **Про безпеку зерна** (об'єктом технічного регулювання стали 29 різновидів зернової продукції);

□ **Технічний регламент на масложирову продукцію** (об'єктом технічного регулювання стало 21 найменування масложирової продукції);

□ **Про безпеку харчової продукції** (об'єктом технічного регулювання є вся харчова продукція, а також вимоги до процесів її виробництва, зберігання, перевезення та утилізації; за винятком харчової продукції, що вироблена фізичними особами в домашніх умовах для власного споживання);

□ **Харчова продукція в частині її маркування** (об'єктом технічного регулювання є вся харчова продукція на єдиній митній території МС, за винятком продукції ресторанного господарства, а також продукції, що виробляється фізичними особами в домашніх умовах для власних потреб);

□ **Технічний регламент на сокову продукцію із фруктів та овочів** (об'єктом технічного регулювання є вся сокова продукція із фруктів та овочів на єдиній митній території МС, за винятком сокової продукції із фруктів та овочів, що виробляється фізичними особами в домашніх умовах для власних потреб);

□ **Про безпеку окремих видів спеціалізованої харчової продукції, у тому числі дієтичного лікувального та дієтичного профілактичного харчування** (об'єктом технічного регулювання є вироблені на єдиній митній території МС і запущені в обіг: спеціалізована харчова продукція для харчування спортсменів, вагітних і годуючих жінок; харчова продукція дієтичного лікувального і дієтичного профілактичного харчування, у т. ч. для дитячого харчування; за винятком харчової продукції, що виготовлена підприємствами ресторанного господарства, мінеральної води, біологічно активних добавок до їжі);

□ **Вимоги безпечності харчових добавок, ароматизаторів і технологічних допоміжних засобів** (об'єктом технічного регулювання є: 1) харчові добавки, комплексні харчові добавки; 2) ароматизатори; 3) технологічні допоміжні засоби; 4) харчова продукція в частині вмісту в ній харчових добавок, біологічно активних речовин (*вітаміни, гормони, ферменти*) із ароматизаторів, залишкових кількостей технологічних допоміжних засобів; 5) процеси виробництва, зберігання, транспортування, реалізації та утилізації харчових добавок, ароматизаторів і технологічних допоміжних засобів. Цей ТР не поширюється на процеси виробництва, зберігання, транспортування, реалізації, утилізації та використання харчових добавок, ароматизаторів і технологічних допоміжних засобів, що виробляються фізичними особами в домашніх умовах для власного споживання, і не передбачають їх обігу на єдиній митній території МС).

Зазначимо, що згідно з планом підготовки [22] у Митному союзі розробляється тринадцять ТР, з них шість стосуються безпечності харчової продукції. Зокрема, у 2014 році передбачено ввести у дію: **Технічний регламент на молоко і молочну продукцію; Про безпечність м'яса і м'ясної продукції; Про безпечність алкогольної продукції; Технічний регламент на тютюнову продукцію; Про безпечність риби і рибної продукції; Про безпечність кормів і кормових добавок.** Перехідний період заплановано до одного року з дати введення в дію, і до його закінчення повинні бути розроблені відповідні стандарти під кожний ТР.

До плану включено розробку ще шістнадцяти ТР, з них чотири мають безпосереднє відношення до харчування населення, зокрема: **Про безпечність матеріалів, що контактують із харчовою продукцією; Про безпечність м'яса птиці та продукції її переробки; Про безпечність**

питної води, розфасованої в місткості; Про вимоги до води в частині систем водоочищення і водопідготовки. У 2015 році заплановано впровадити ще два регламенти, які мають відношення до АПК, зокрема: **Про безпечність колісних транспортних засобів та Про безпечність сільськогосподарських і лісогосподарських тракторів і причепів до них** з перехідним періодом 1,5-2 роки.

Типові схеми оцінки відповідності вимогам Технічних регламентів Митного союзу розроблені:

□ на основі законодавства Росії, Білорусі та Казахстану;

□ з використанням міжнародної практики (Керівництво ІСО/МЕК 67);

□ з використанням підходів, які прийняті в Євросоюзі (Рішення №768/2008/ЄС).

Типові схеми оцінки відповідності вимогам ТР МС включають:

□ дев'ять схем сертифікації продукції (з них шість – для серійно виробленої продукції, у тому числі: три – з аналізом стану виробництва, а інші три – без аналізу стану виробництва, за наявності у заявника сертифікованих систем менеджменту (якості, безпечності);

□ шість схем декларування відповідності (з них дві – при прийнятті заявником декларації про відповідність на основі власних доказів, а решта – при прийнятті заявником-експортером (або виробником) декларації про відповідність на основі власних доказів або доказів, отриманих за участю органа із сертифікації і/або акредитованої випробувальної лабораторії);

□ остання – шоста схема декларування відповідності – для серійно виробленої продукції, з проведенням випробувань в акредитованій лабораторії, при наявності у виробника сертифікованих систем менеджменту (якості, безпечності).

Виконання робіт щодо оцінки (підтвердження) відповідності вимогам ТР МС у МС/ЄП будуть займатись органи із сертифікації та випробувальні лабораторії, які акредитовані національними органами з акредитації РФ, Білорусі та Казахстану для проведення зазначених робіт. На території МС загалом налічується 1184 органи із сертифікації, з них акредитовано для проведення робіт з оцінки (підтвердження) відповідності вимогам ТР МС 171 орган, випробувальних лабораторій – відповідно 2252 і 190 [22]. Буде створено Єдиний реєстр органів із сертифікації та випробувальних лабораторій (центрів) МС, Єдиний реєстр виданих сертифікатів відповідності та зареєстрованих декларацій про відповідність, Інтегровану інформаційну систему внутрішньої та зовнішньої торгівлі, а також передбачено маркування єдиним знаком обігу продукції на ринку країн – членів Митного союзу.

Дотепер склалися певні відмінності з використанням інструментів технічного регулювання при торгівлі сільськогосподарською і харчовою (промислово виробленою) продукцією. Зокрема, вітчизняні виробники при експорті харчової продукції на територію Митного союзу проходили вибірково (окремих партій) або підвищений суцільний контроль на її відповідність вимогам Міждержавних стандартів (або з часу введення у дію ТР). Виробляють та експортують харчову продукцію лише підприємства, які мають сертифіковані системи менеджменту (якості, безпечності), за сучасними технологіями та з дотриманням вимог гармонізованих національних або європейських і міжнародних нормативних документів.

Висунення російською стороною у 2011-2013 роках претензій до харчової продукції мали своїм наслідком направлення комісії Росспоживнагляду для інспектування українських виробників. Їхньою метою було встановлення того, чи чинна нормативна база та існуючий виробничий контроль на підприємствах, які перевірялись, гарантує дотримання вимог якості й безпечності, що передбачені нормативними документами РФ. За результатами перевірок було введено тимчасову заборону для низки підприємств, включаючи зарубіжні корпорації, на ввезення молочних, м'ясних та кондитерських виробів. **Основні зауваження:** недотримання санітарних вимог на виробництві, наявність слідів іржі на технологічному обладнанні, відсутність пасток для гризунів, недостатнє оцінювання сировини на відповідність санітарно-ветеринарним вимогам, відсутність документів про перевірку підприємств Держветфітослужбою України тощо. **Більш суттєві порушення:** використання рослинних жирів при виготовленні сирів, наявність антибіотиків у готовій продукції, невідповідність продукції мікробіологічним індикаторам (у мороженій

яловичині – мезофільно-аеробні та факультативно-анаеробні мікроорганізми, у м'ясі птиці – лістерія, у сирах – бактерії групи кишкової палички) тощо.

Процес зняття обмежень (включає візит інспекторів Росспоживнагляду на підприємство, експертизу технічної документації на продукцію та проведення її випробування, усунення виявлених порушень, адаптація рецептур до чинних ГОСТів) триває від півроку до одного року і навіть довше унаслідок бюрократичної тяганини. Наразі, щоб отримати право на імпортування РФ, компанії-претенденти повинні пройти інспекцію та підтвердити відповідність Міждержавним стандартам безпечності та якості. Такий дозвіл нині мають три десятки українських виробників (молочної – 16, м'ясної – 15 підприємств), і він буде чинний до кінця 2015 року. Після введення в дію ТР претенденти на імпортування МС повинні надати докази відповідності їхнім вимогам продукції, що виробляється.

Як переконливо довела практика, торгівля сільськогосподарською продукцією при недотриманні відповідних вимог, обмежень та застережень несе в собі потенційну загрозу для життя або здоров'я населення, тварин чи рослин на території країн-імпортерів. Загрози та ризики можуть виникати унаслідок неунормованого або безграмотного використання агрохімікатів, засобів захисту рослин, антибіотиків і ветеринарних препаратів, мінеральних і біодобавок, недотримання санітарно-ветеринарних вимог вирощування тварин, птиці, риби і технічних вимог зберігання продукції тощо. Унаслідок їх порушення у сільськогосподарській сировині можуть бути присутні небезпечні, шкідливі та забруднюючі речовини в обсягах, що перевищують допустимі рівні, поява і збільшення концентрації токсинів або хвороботворних організмів, перенесення разом із продукцією хвороб тварин, шкідників і насіння рослин-паразитів, їх поширення територією країн-імпортерів тощо. Це об'єктивні підстави для проведення з боку країн-імпортерів комплексу санітарних та фітосанітарних заходів, які будуть унеможличувати ризики та забезпечувати відникнення й посилення загроз.

Згідно з Угодою про СФЗС [4] вони включають усі відповідні закони, постанови, нормативні акти, вимоги та процедури, в тому числі *inter alia*, критерії кінцевого продукту; виробничі процеси та способи виробництва; процедури випробувань, інспекції, сертифікації та ухвалення; карантинні режими, в тому числі відповідні вимоги щодо перевезення тварин чи рослин або щодо матеріалів, необхідних для їх виживання під час перевезення; положення щодо відповідних статистичних методів, процедур відбору та методів оцінки ризику; вимоги щодо пакування та етикетування, які безпосередньо стосуються безпечності продуктів харчування.

Країни Митного союзу були, є і залишаться важливим сегментом експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції. Отже, оновлене законодавчо-нормативне поле [22] спонукає до пошуку сучасних підходів, спрямованих на забезпечення усунення торговельних бар'єрів між Україною та МС у сфері санітарних та фітосанітарних заходів.

Гальмування протягом останніх років торговельно-економічних відносин викликано не лише політичними, а й об'єктивними чинниками унаслідок **асиметричності систем технічного регулювання (СТР): а) формується в МС/ЄЕП і б) трансформується відповідно до європейської моделі в Україні**. Така ж ситуація складалася стосовно інших країн – учасників СНД і третіх держав. Враховуючи її, було підготовлено «Угоду держав – членів Митного союзу про усунення технічних бар'єрів у взаємній торгівлі з державами – учасниками СНД, що не є державами – членами МС» (Угода щодо ТБ від 17.12.2012 року). Відповідно до Угоди щодо ТБ під **технічними бар'єрами** мають на увазі відмінності у вимогах національних технічних регламентів, стандартів, процедур оцінки (підтвердження) відповідності, а також санітарних і фітосанітарних заходів.

Зважаючи на те, що Угоду щодо ТБ підписують лише учасники Митного союзу, іншим країнам (учасникам СНД) пропонується приєднатися до неї. **Умова усунення технічних бар'єрів** у взаємній торгівлі стосовно певних видів продукції – **застосування** зацікавленою країною **вимог Технічних регламентів МС і відповідних Рішень комісії (ЄЕК): а) на альтернативній основі (без відміни національного законодавства) і б) на безальтернативній основі (за умови припинення**

дії національних ТР). Країна, яка приєднується до Угоди щодо ТБ, повинна забезпечити [22]: пряму дію ТР МС і використання відповідного переліку стандартів до них; проведення оцінки (підтвердження) відповідності вимогам ТР; обіг продукції, що відповідає вимогам ТР, без додаткових вимог і процедур; єдність вимірів з метою досягнення зіставності результатів оцінки (підтвердження) відповідності; визнання документів, що відображають результати оцінки (підтвердження) відповідності вимогам ТР; формування та ведення Єдиних реєстрів за оцінкою (підтвердженням) відповідності МС; проведення державної реєстрації об'єктів технічного регулювання, передбаченої ТР; гармонізацію законодавства у сфері відповідності за порушення вимог ТР; проведення державного контролю (нагляду) за дотриманням вимог ТР.

За таких обставин загострюється проблема знаходження Україною найприйнятнішої позиції у відносинах з МС, яка упередила б виникнення негативних наслідків, мінімізувала потенційні втрати від односторонньої орієнтації та забезпечила сприятливі умови для розвитку економічних відносин у перспективі. Нинішні складнощі у сфері технічного регулювання є наслідком різноспрямованого розвитку європейської та пострадянської моделей регуляторних систем. Вони, за великим рахунком, спрямовані на досягнення практично однакової мети, але з використанням не тільки близьких, а й відмінних методичних підходів, технічних процедур, лабораторних випробувань, різних вимірювань та оцінок відповідності. Про це свідчить **відмінність у способах і засобах контролю (нагляду) за дотриманням обов'язкових вимог: а) європейська модель – державний нагляд безпосередньо на продовольчих ринках і б) пострадянська модель – інспектування підприємств, що імпортують продовольство, на відповідність дотримання вимогам ТР МС**. Останні події свідчать про те, що вимоги ТР МС стосовно безпечності та якості агропродовольчої продукції порушували не лише вітчизняні, а й білоруські, естонські, голландські, латвійські, литовські виробники [24], хоча частка кожного з них у продовольчому балансі РФ становить у межах 1-2%.

Оскільки Україна не відмовлялася від курсу інтеграції в європейський нормативний простір, але постала перед необхідністю максимально зберегти ринки країн – членів Митного союзу, то якраз у цьому напрямі потрібно шукати точки сходження їх регуляторних систем, усунення технічних бар'єрів та взаємного визнання результатів оцінки (підтвердження) відповідності. При цьому необхідно врахувати наступне:

□ згідно з чинним законодавством на території України може функціонувати лише одна регуляторна система – у випадку паралельного існування двох відбувається дерегуляція чинної законодавчо-нормативної бази та безперешкодне проникнення продукції із зовнішнього середовища. Отже, приєднання до МС/ЄЕК на безальтернативній (припинення дії законодавства у сфері технічного регулювання) основі виключається;

□ враховуючи, що Україна і РФ є членами СОТ, а Білорусія і Казахстан – кандидатами на вступ до неї, це є необхідною умовою до їх поступового переходу на систему технічного регулювання, запроваджену у цій міжнародній організації, а отже, у перспективі всі згадані держави будуть використовувати одного типу регуляторну систему для усунення технічних бар'єрів у міжнародних торговельно-економічних відносинах;

□ практика довела, що за окремими позиціями (товарними групами) чинні нормативні документи МС узгоджуються з відповідними міжнародними та європейськими і це спрощує процес приєднання до них української сторони (або виконання вимог відповідних документів). Ситуація ускладнюється тоді, коли за доказову базу виконання вимог ТР МС прийнято, приймаються або будуть прийняті національні стандарти країн ЄврАзЕС, членами якого є Росія, Казахстан, Білорусь, Киргизстан і Таджикистан (Україна і Молдова мають статус спостерігача);

□ решта позицій, особливо щодо товарних груп, які мають найвищу частку у зовнішньоторговельному балансі з країнами – членами МС, тобто особливо чутливих (м'ясні, молочні й кондитерські вироби, овочі), вимагає поглибленого опрацювання ТР, щоб, з одного боку, не погіршити умов експорту вітчизняної продукції до країн – членів Митного союзу, а з другого – забезпечити від безперешкодного відкриття внутрішніх ринків.

Необхідно підкреслити, що Україною низку кроків уже зроблено, але не всі і не в повному обсязі конкретні пропозиції реалізовано. Зокрема,

Меморандумом про співпрацю з питань технічного регулювання між Кабінетом Міністрів України та Євразійською економічною комісією, укладеними між Україною та Митним союзом (від 10.09.2012), передбачено створення його робочого органу – Координаційної групи з питань технічного регулювання, який запрацював у формі Спільних засідань. На них визначалися механізми співпраці, що сприяють усуненню технічних бар'єрів у взаємній торгівлі, та проводилося наповнення реальним змістом проекту плану реалізації Меморандуму на 2013-2014 роки. З урахуванням напрацьовань Координаційної групи з питань технічного регулювання було підготовлено «План дій щодо врегулювання торговельних обмежень у двосторонній торгівлі між Україною та Російською Федерацією на 2013-2014 роки» (підписано 17.12.2013 року) [25].

Аналіз 25 Технічних регламентів МС показав, що мають місце відмінності у сфері поширення їхньої дії, вимог до продукції, а також процедур оцінки відповідності. Отже, існують технічні перешкоди на шляху просування української продукції на ринок країн – членів Митного союзу. Їх усунення передбачає аналіз і порівняння ТР та вітчизняних нормативних документів. Зазначену роботу кваліфіковано можуть виконати лише спеціалізовані органи – технічні комітети (ТК) стандартизації. Їх загальна чисельність становить близько 160 ТК, у т.ч. 30 з них відносяться до АПК. Оскільки частина ТР МС уже введена в дію, друга – на стадії розробки та узгодження пропозицій, а третя – лише запланована до розроблення, то можлива і необхідна участь вітчизняних експертів у публічному обговоренні нормативних документів (Технологічних регламентів і відповідного переліку стандартів). Основне завдання – виявлення суттєвих відмінностей, внесення конкретних зауважень і пропозицій, спрямованих на усунення суперечностей, розбіжностей, асиметричності та зближення нормативних параметрів українських і російських нормативних документів, а також вилучення додаткових процедур, опрацювання інструментів і механізмів (процедур проведення випробувань і вимірювань, сертифікації органів з підтвердження відповідності, взаємного визнання результатів), використання яких забезпечить подолання технічних бар'єрів, що притаманні різним регуляторним системам. Водночас у випадках відсутності можливості зближення позицій та зменшення їх асиметричності виправданим буде відмовитись від експорту окремих товарних груп.

Як свідчить практика багатьох країн, важливим правовим підґрунтям в усуненні технічних бар'єрів у сфері санітарних та фітосанітарних заходів між Україною та країнами – членами МС повинні стати вимоги Угоди СОТ стосовно санітарних і фітосанітарних заходів (СФЗС). Їх практична реалізація вимагає проведення комплексу різнопланових заходів, спрямованих на ідентифікацію відмінностей у сфері СФЗС між Україною та МС, обґрунтування напрямів їх зближення, звуження невідповідностей та зменшення асиметричності з використанням відповідного нормативно-правового забезпечення, технічних та інших процедур, карантинних режимів і лабораторних випробувань. Тобто йдеться про проведення консультацій з метою підготовки та підписання між Україною та МС Угоди щодо визнання еквівалентності санітарних і фітосанітарних заходів. При цьому еквівалентність може бути визначена для окремого заходу або комплексу заходів, пов'язаних з певним продуктом або категорією продуктів, або ж системи в цілому. При виявленні винятків необхідно сформулювати перелік конкретних видів сільськогосподарської та харчової продукції, стосовно яких буде надаватися належний доступ інспекторам МС для проведення інспекцій, тестів та інших відповідних процедур, а при необхідності – реалізація додаткових заходів з тим, щоб забезпечити від потенційних ризиків і небезпек стосовно СФЗС.

Вирішення основного завдання важливо підкріпити внесенням пропозицій щодо підписання угод про еквівалентність за окремими напрямами санітарних заходів чи санітарними об'єктами:

- а) відповідності систем акредитації лабораторій України та МС, які проводять випробування об'єктів санітарних заходів;
- б) за окремими видами сільськогосподарської та харчової продукції;
- в) процедур підтвердження відповідності для об'єктів санітарних заходів;
- г) сертифікації персоналу випробувальних лабораторій, який проводить випробування об'єктів санітарних заходів;

д) за взаємним визнанням атестатів акредитації випробувальних лабораторій, сертифікатів та протоколів випробувань об'єктів санітарних заходів. Аналогічні пропозиції після детального опрацювання варто буде поширити і на інші об'єкти технічного регулювання, а також для інших товарних груп.

Насамкінець зазначимо, що Україна територіально перебуває між двома економіко-політичними блоками – Європейським Союзом і Митним союзом, який через рік трансформувється в Євразійський економічний союз (ЄвразЕС). Розрив між датами їх утворення становить півстоліття, формувалися вони у складних умовах і на малосхожій законодавчо-нормативній базі, мають неоднаковий рівень сформованості, централізації функцій, а також різні системи управління. За таких умов непереоціненого значення набуває завдання використання Україною вигідного геоекономічного становища з метою створення, із залученням можливостей регуляторних систем, сприятливих умов для розвитку взаємовигідних торговельних відносин з країнами – членами Митного союзу, але при недопущенні згортання курсу на інтеграцію з Європейським Союзом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Договір о Таможенном союзе и Едином экономическом пространстве от 26 февраля 1999 года [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.tsouz.ru/Docs/IntAgrmnts/Pages/Dogovor_26021999.aspx.
2. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Ратифіковано Законом №237/94 – ВР від 10.11.94 // Офіційний вісник України. – 2006. – №24. – Ст. 1794.
3. Что такое кодекс Алиментаріус / Пер. с англ. – М.: Изд-во «Весь Мир», 2006. – 44 с.
4. Угода СОТ про застосування санітарних та фітосанітарних заходів від 15.04.1994 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84. – Ст. 2989.
5. Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1994 року // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84. – Ст. 2989.
6. Угода про технічні бар'єри у торгівлі від 15.04.1994 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84. – Ст. 2989.
7. Димань Т.М. Безпека продовольчої сировини і харчових продуктів: підручник / Т.М. Димань, Т.Г. Мазур. – К.: ВЦ „Академія”, 2011. – 520 с.
8. Мураховський М. Адаптація загального законодавства України до вимог законодавства ЄС та Угоди ТВТ СОТ / М. Мураховський, К. Романько, В. Михайлов // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2008. – №3. – С. 12 – 16.
9. Штефан Н.В. Технічне регулювання в Україні: проблеми та досягнення / Н.В. Штефан // Системи обробки інформації. – 2011. – Вип. №6(96). – С. 17 – 19.
10. Кожедуб Ю. Основа технічних регламентів України – директиви Європейського Союзу Нового та Глобального підходу / Ю. Кожедуб // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні. – 2005. – Вип. №11. – С. 63 – 70.
11. Порядок впровадження модульного підходу оцінки відповідності з урахуванням вимог директив Європейського Союзу. Затверджено наказом Держстандарту України від 10.01.1999 р. № 2 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 7. – Код акту 6878/1999.
12. Технічний регламент модулів оцінки відповідності. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 07.10.2003 р. № 1585 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 31.08.2011 р. № 920) // Офіційний вісник України. – 2003 – № 41. – Ст. 2175.
13. Про безпечність та якість харчових продуктів. Закон України (від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР в редакції від 06.09.2005 р. з наступними змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1998. – №19. – Ст. 98.
14. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції. Закон України від 02.12.2010 р. №2736-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 22. – Ст. 144.
15. Про загальну безпечність нехарчової продукції. Закон України від 02.12.2010 р. №2736-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 22. – Ст. 145.
16. Про відповідальність постачальника за шкodu, завдану внаслідок дефекту в продукції. Закон України від 19.05.2011 р. № 3390-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 47. – Ст. 531.
17. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності. Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2007. – № 29. – Ст. 389.
18. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності. Закон України від 01.12.2005 р. № 3164-VI // Офіційний вісник України. – 2005. – № 52. – Ст. 3246.
19. Про акредитацію органів з оцінки відповідності. Закон України від 17.05.2001 р. № 2407-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 24. – Ст. 1056.
20. Національне агентство з акредитації України [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://naau.org.ua/ua/index.html>. – Назва з екрану.
21. Дятлова В. Ринковий нагляд (зарубіжний досвід та підходи до реформування в Україні) / В. Дятлова // Схід. – 2011. – №2(109).
22. Корешков В.Н. Техническое регулирование в рамках Таможенного Союза и Единого экономического пространства / Евразийская экономическая комиссия [Електронний ресурс]. – Доступний з: www.niss.gov.ua/public/File/2013_table/0301_prez.ppt. – Назва з екрану.
23. Перелік технічних регламентів Митного союзу та графік їх впровадження [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.bcdst.kiev.ua/index.php/yakist>.
24. Ледько О. Россия с 9 января введет ограничения на ввоз молочной и рыбной продукции из Эстонии [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://echo.msk.ru/news/1234290-echo.html>.
25. За підсумками шостого засідання російсько-української міждержавної комісії підписані 14 документів [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://newsradio.com.ua/2013_12_17/SHHo-p-dpicali-Put-n-JAnukovichogodov-v-Moskv-Spisok-dokument-v/.